

Д. В. Тоїчкін

Зброєзнавство

ЗБРОЄЗНАВСТВО – спеціальна історична дисципліна, що вивчає історичні закономірності виникнення, розвитку, використання й поширення предметів озброєння (ручної [зброї](#), [військової техніки](#) та спорядження) і пов'язаних з їхнім виробництвом технологій. Гол. завдання З. полягає в комплекс. вивченні різноманіт. предметів озброєння як істор. джерела, а також у подальшому розробленні зброєзнав. методів дослідження. Як продукт сусп. виробництва, що втілює останні тех. досягнення, предмет обміну й торгівлі, пам'ятник матеріал. культури та мистецтва, зброя є носієм істор. інформації, необхід. при вивченні рівня розвитку суспільства, його матеріал. і духов. культури, соц.-екон., політ. відносин та ін. З. структурно пов'язане і переважно використовує теор.-методол. засади й методи дослідж. істор. джерелознавства, однак передбачає залучення і заг.-істор. методів та методів споріднених наук (ін. спец. істор. дисциплін, археології, історії мистецтва) і низки точних, природн. й гуманітар. наук. З. як наука почало формуватися в 2-й пол. 19 ст. у зв'язку з активізацією процесів нагромадження, реєстрації та наук. вивчення археол. матеріалів, розвитку музей. справи, колекціонування предметів озброєння. Термін «З.» вперше використав нім. дослідник зброї А. Деммін у кн. «Die Kriegswaffen in ihren geschichtlichen Entwicklungen von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart: Eine Encyclopädie der Waffenkunde» («Історичний розвиток зброї з давніх часів до сьогодення: енциклопедія зброєзнавства», 1869). Наприкінці 19 ст. засн. міжнар. товариство істор. З. і спеціалізов. ж. «Zeitschrift für Historische Waffenkunde» (1897) за ред. В. Бегайма, де публікували осн. розроблення з проблем З. Становлення З. на тер. Рос. імперії пов'язане з виданням у С.-Петербурзі військ.-наук. часописів «Оружейный сборник» (1861–1909, за ред. В. Чебишева), «Военный сборник» (1858–1917, від 1899 – за ред. О. Поливанова), з яким співпрацювали Е. Ленц, [М. Бранденбург](#), П. фон Вінклер та ін., а також зі створенням першої великої 14-томної військ. енциклопедії – «Военного энциклопедического лексикона» (1837–50) за ред. Л. Зедделера. Протягом 20 ст. в Україні зброєзнавчу проблематику досліджували [Д. Яворницький](#), [І. Крип'якевич](#), [О. Апанович](#), [П. Толочко](#), [Є. Черненко](#), [Б. Греков](#), [М. Котляр](#), Г. Вознесенська, [Б. Шрамко](#), [І. Свешников](#), В. Сидоренко, [В. Довженок](#), Б. Мельник та ін. Від 1990-х рр. активізувалися дослідж., присвяч. як традиц. проблематиці З., пов'язаній з вивченням різних видів озброєння, так і теорії, методології й історії розвитку самого З. Вперше в укр. істор. науці визначення З. як спец. істор. дисципліни

сформульов. у навч. посібнику «Специальные исторические дисциплины» (К., 1992). Заг. теор. та методол. засади З. як структур. підсистеми істор. джерелознавства розроблено в підручнику «Історичне джерелознавство» (К., 2002). Триває робота з упорядкування категоріал. і термінол. апарату, вирішення проблем систематизації в укр. З. Оpubліковано низку словників зі З., нові дослідж., присвяч. озброєнню доби Київ. Русі. З'явилися спец. період. вид., що висвітлюють проблематику З., зокрема 2000 – зб. наук. праць «Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики» (рубрика «Зброєзнавство») та [«Військово-історичний альманах»](#), 2003 – часопис «Клинок». Теор. засади З. формуються в контексті розвитку істор. науки. Однією з актуал. проблем сучас. З. є вивчення високотехнол. військ. техніки 20 ст., зброєзнав. аналіз якої передбачає розроблення та використання нових методів, оригінал. методик і прийомів дослідження. Прогресивні тенденції торкнулися також традиц. З., яке вивчає зброю давніх часів. Археол. знахідки, значна кількість нагромадженого польового матеріалу, застосування нових методів і сучас. методик дослідж., інформ. відкритість суспільства дають змогу успішно розробляти методологію, проводити масштаб. різноплановий джерел. аналіз, створювати цілісні теорії походження окремих видів зброї, вирішувати категоріал. й термінол. проблеми.

Рекомендована література

1. Денисова М. М. Русское оружие. Краткий определитель русского боевого оружия XI–XIX вв. Москва, 1953;
2. G. C. Stone. A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armor: in all Countries and in all Times, Together with Some Closely Related Subjects. New York, 1961;
3. Сидоренко В. О. Зброєзнавство як спеціальна історична дисципліна // Істор. джерела та їх використання. Вип. 2. К., 1966;
4. Худяков Ю. С. Основные понятия оружейведения (по материалам вооружения енисейских кыргызов VI– XII вв. н. э.) // Новое в археологии Сибири и Дальнего Востока. Новосибирск, 1979;
5. Бехайм В. Энциклопедия оружия. С.-Петербург, 1995;
6. Бережинський В. Г. Словник історичних зброєзнавчих термінів (за матеріалами озброєння Київської Русі). К., 2000;
7. Ананьїн В. О. Словник-довідник воєнних понять та категорій. К., 2001;
8. Історичне джерелознавство: Підруч. К., 2002;
9. Кулинский А. Н. Европейское холодное оружие. С.-Петербург, 2003.

Бібліографічний опис:

Зброєзнавство / Д. В. Тоїчкін // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-16556>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).